

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

Бр. 11.

У Новом Саду, 15. јуна 1910.

Год. III.

САДРЖАЈ: Какав нас чека рад. — Концентрација у настави. — Образовање воље, од Ж. Благојевића. — Stanley Hall. — Педагошки преглед: Светска статистика о основној настави. — Школа и настава: Спреме за реформу новог школ. закона у Саксонској. — Шта учи саксонски учитељ. — Практичне обраде: Увод у неограничени бројни простор. — Из школеке самоуправе: Седница Шк. Савета. — Срески учит. зборови: Седница вел.-кикиндског среског учит. збора. — Дописи: Из новосадеког школског среза. — Извори за даље проучавање: Литература за унутрашње и спољашње уређење школе. — Књижевне белешке. — Белешке.

Какав нас чека рад.

Народни сабор је одгођен до јесени. Његова задаћа биће да новим уредбама даде нова живота и полета нашој школи и учитељству, просвети народној. Пре 40 година кад је Шк. Уредба ступила у живот, била је она и добра и напредна, али у току скоро пола века, а уз то са недопуњеним појединим одредбама, она је данас застарела. Но она ипак има својих добрих места, а искуство које имамо ми и које су нам оставили наши старији другови, треба сад да нам послужи, да га употребимо при сређивању нове Школ. Уредбе или нових допуна данашњој уредби. Сабор је разрешио као сталну установу Школску Анкету, која је на жељу учитеља постала, но сабор је није сасвим укинуо. И добра мисао може промаштити циљ, кад се у пракси примени неправилним путем. Учители нису замишљали Школску Анкету као неко бирократско тело, које доноси готове ствари без саслушања ширих кругова учитељских, и износи учитељима свршен чин. Учители нису замишљали да анкета седи и пише књиге о којима шире кругови учитељски ништа не знају. Нити су учители замишљали Школску Анкету да састави односно преводе наставни план и да га готовог даде учитељима без њиховог саслушања и примедба. Него су учители стајали увек на том становишту, да све што се ради, раде и знају о томе и шире кругови учитељски. Ово је сасвим исправно ста-

новиште било од увек, а биће и у будуће, јер оно има више својих јаких и добрих страна, а добре су му стране, што у такој прилици суделују у раду искуства многобројних учитеља, међу којима се често нађе и у најзабитнијем селу добрих мисли, практичних погледа вредних пажње и усвајања. Осим тога при таквом раду, учители сами себи спремају оно што им треба и ту после не може бити приговора, да се није имало у виду ово или оно добро при данашњој уредбама, наставне основе, уџбеника и др. потребних наређења, јер ту су сви учители суделовали, и шта је ко нашао за добро имао је прилике да изнесе пред шири круг стручњака, да то прихвате или не прихвате, према вредности самог мишљења.

Ми држимо, да ће сад доћи то доба, да сви учители раде, јер смо тога уверења да ће се хтети прихватити те давнашње учитељске жеље. Но у исто доба учитељство не сме и не може сад равнодушно чекати ко ће почети. Сви заједно и сваки појединац треба да прикупи све недостатке у нашем данашњем школском животу, али уједно да по своме најбољем уверењу, без обзира на то може ли се, не може ли се, хоће ли бити коме по вољи или неће, хоће ли то замерити ови или они људи и странке, учители треба да кажу отворено шта хоће и да колико је могуће тачније и сређеније приберу градиво, које би могло послужити

или као подлога за стварање новог самоуправног школиног живота, или бар као градиво које би послужило као допуна Школ. Уредби. Ово вије никакав нов посао. Учитељство је већ радило у том правцу. Предлога за Школ. Уредбу било је више. Новосадски збор спремио је такав један предлог још 1887. на позив саборског одбора 15 торице, а за другу учит. скупштину, која је одржана у Вел. Кикинди 17 и 18. августа 1889. год.*) Бечејски срески учитељски збор расправљао је о Шк. Уредби 1903. год. Прва Школска Анкета израдила је нацрт за Шк. Уредбу 1906. г.

У новом „Шк. Листу“ излазиле су примедбе на Шк. Уредбу 1910. год. Осим тога у старом „Шк. Листу“ и у „Шк. Одјеку“ има нацрта о Школском закону за Хрв. и Славонију. Закон за школе у краљевини Србији. Уз нацрт за Школску Уредбу што је изишао 1906. у „Школ. Одјеку“, забележена је литература из које се читалац може у тој ствари и даље упутити, а више свега имамо и државни школски закон чије одредбе за унутрашње и спољашње уређење школа треба проучити.

Све то треба ми да прегледимо, проучимо, прибележимо себи што мислимо да је добро за наше прилике, а уз то да забележимо и оно што смо својим дугогодишњим искуством познали као добро за унапређење школе и наставе и нас учитеља.

Будемо ли ми сви прегли на тај посао нема сумње, да ће од тог посла бити и успеха, али ако чекамо да то један или други уради, то и опет неће бити рад свију нас. То неће бити израз целокупног нашег искуства, а код таког рада то се тражи. То је и давнашња тежња била свију нараштаја учитељских, па то треба сад сложити и да прикупимо, спремимо и спремни дочекамо онај час, кад се од нас затражи наше мишљење. Појединим чланцима се то питање сад не може свестрано расправити, њега треба расправити усмено на зборовима узевши за подлогу или данашњу Школ. Уредбу или коју новију.

Будемо ли на то спремни и урадимо

ли у том правцу сређено дело, оправдаћемо онај захтев учитељски, који већ четири деценија учитељи истичу, да се наш закон школски не ради о нама а без нас, јер ће он само тако бити прави израз просветне потребе, ако ми учитељи будемо суделовали око стварања његова и ако у корист така сретна рада будемо уложили што који може више свога наставничког духа и моралне снаге. Тада ћемо имати права да и даље потражујемо, да се у сличним питањима саслуша наш глас, а иначе ћемо изгубити сваку вредност у очима народа, који верује нашим идеалним погледима и поштује наше право, да као стручњаци суделујемо радом у тако животном просветном питању народном!

М.

Концентрација у настави.

(Наставак.)

Кад пак ствар погледамо с друге стране, ако би наше новије учитељство и излазило упућено у њих и практички извежбано (што је најважније), прилике су по нашу наставу таке, да ћемо ми уопште тешко моћи одговорити како треба томе захтеву. Све да и нема оног претерано-опсежног градива из мађарског језика по свима ступњевима разредним, градиво из осталих предмета у толиком је обиму узето, да оно искључује сваку правилну и смисљену методичку концентрацију, јер ми за тако сложен и опсежан рад немамо ни близо времена на расположењу.

Да би се она могла извести како треба, пре свега не би требало да је тако опсежно градиво из мађарског језика, затим би требало да је по свима осталим предметима градиво сведено на најпотребнији минимум. Свакојачко би се концентрисањем у настави више добило и на таком минимуму, него на опсежном градиву хитљом и узимањем само најмаркантнијих обележја у појединим предметима. Даље би требало да је у корист концентрисања наставе и распоред часова ослобођен многобројних часова и сведен на минимум, па и испод минимума, да би за поједине наставне гране било доста вре-

*) Види у овом броју „Шк. Гл.“ Изворе за даље проучавање.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

мена да се у слободи, у природи обрађују, јер природне науке н. пр. никако се не могу предавати на часу по Читанци. О овоме врло лепо вели признати методичар Руде: „Ако је настава из књиге по друге наставне предмете опасна, то је за природне науке директно штетна.

Учитељ не треба да црпи своје знање из књиге, него из природе. Али се може у своме истраживању помагати књигама. Нарочито не треба да из књиге наставља. У незгодним школским приликама, где има врло мало времена за наставу у природопису, још се и данас покрај свег напретка у методици настава у природопису црпе ђаку често искључиво или већим делом из Читанке. Ако је мало времена, боље је одабрати мање градива, али оно што је преко нужно за обраду, а заокружити га што је могуће краће и јасније, ограничити се на најстварније.“

Па тек нарочита пажња морала би се обратити изради школских књига, јер све оно што се ни у упутству не би могло доста јасно приказати, треба да је практично у књизи приказано, било да је то школски уџбеник или помоћна књига за учитеља. Нарочито би читанке морале бити тако удешене, да је градиво њихово у вези са стварном наставом која се истиче у наст. основи. Но учитељ би грешио против идеје концентрације, кад би читанку предузимао редом по предметима, од корице до корице. Он треба да предмете за читање примени осталој настави т. ј. да сваки предмет за читање онда предузме, кад је у стварној настави спремно земљиште за њега. Разуме се да би се уз све то сваки од нас морао потрудити, да се са много интересовања ода на проучавање списа који теоријски и практички поучавају о томе раду, а нарочито би се морале правити препарације у томе послу, док се сви у знатнијој мери не отемељимо у томе. Све је то велики и непрегледан посао, који се у оваким приликама у којима смо ми, тачно и по методском типичу, не може извести.

Но ако не можемо тачно по типичу, можемо га бар приближно извести. За то нам је потребно добрих школских књига, израђених брижљиво и са темељним по-

знавањем свију тих захтева и начела која се траже за концентричну наставу исто толико важна је и брижљива израда помоћних књига за учитеље, јер Немци који су јединствени у тим пословима, иако имају непрегледну књижевност у томе, и општег и провинцијског и локалнијег значаја, сваким даном стварају нова и нова дела у томе, надмећући се и усавршујући, које ће боље и прикладније одговорити сврси. А њихова објективна и стручна критика помаже унапређење тога рада са пуно пажње, истрајности и одлучности.

(Наставиће се.)

Образовање воље.

Жарко Благојевић. — Сомбор.

(Наставак.)

А. Образовање воље непосредним начином.

Б. Примером.

Пример је последње али најважније средство непосредног образовања воље.

Нико не може порицати, да чланови људског друштва или добро или рђаво утичу на нас. Позната српска пословица: „С ким си, онаки си“. . . може се и тако узети, као што је узима Taine Hippolit. Какав је milieu [т. ј. друштвене прилике, у којима се ко васпитавао], такав је и човек. Према утицају околине нарочито су деца пријемљива. Дечија душа је празна; садржину јој дају одрасли, а у првом реду родитељи. То сведочи већ и то, што дете показује највећу наклоност обично према оном раду, којим се његови родитељи баве. Ратарска деца најрадије ору, сеју и кочијаше, а деца уметника, књижевника пак цртају и пишу. За тај нагон подражавања дечијег знају наметни и добри родитељи, па баш с тога и пазе, да им дете види и чује само оно што је лепо и добро. Јер за чудо, да је деца само својствено, да су за зло ванредно пријемљива! С тога не изненађује баш тако Локово ни оно претерано мишљење, по коме је приватно васпитање много целисходније од јавнога. Пошто дете нпр. у школи подражава многим чему

што не ваља, а што види од својих савругова. Ми признајемо, да су Локове бољазни оправдане, али знамо, да и приватно васпитање има својих ма̀на и поред његових добрих страна, међутим је оно често пута и неизведиво.

Пример је од особитог значаја у породици и по алумнеумима, али велика важност његова огледа се и у школи при настави. — Васпитач је после родитеља онај, кога дете најрадије подражава, што је нешто природно, пошто се нехотице и обично подражава оно, што нам је најдуже пред очима; с тога је толико важна индивидуалност васпитачева.

Још Сократ је рекао, да: „Љубав, љубав рађа!“ И имао је потпуно право. Јер ако васпитач није у стању, да својом особом привуче пажњу својих ученика, да у њима љубав побуди према себи, онда од њих нека не очекује ни пажње ни љубави. Авторитет и лепе особине васпитачеве у сваком случају ће имати све особине доброг примера. — Врло важна је ствар, да васпитач и на делу буде заиста онакав, какав је на говору. Сетимо се само Мажуранићевих стихова пуних истине из одељка Чете: „Добар пастир, јер што каже ином, и сам својим потврђује чином!“ — Бадава ће учитељ придиговати деци, да алкохолна пића веома шкоде телесном организму и душевном животу; бадава ће захтевати од њих, да у школу тачно долазе и да су увек чиста: ако је он сам неуредан, прљав, пијаница итд. Све придиговане му је било само сипање воде у море! Педагог нека буде само добар пророк: нека не заговара воду онда, ако вино пије. Нек му је свагда у складу мишљење, говор и делање његово, па ће успеха бити. — Друштвено јавно мњење је на добром путу, кад од учитеља и професора иште строжији морал него ли нпр. од адвоката или лекара. Са гледишта ширења јавног морала делокруг једног педагога је много већи од ма које личности другог занимања, већа је дакле и одговорност која пада на њега. (Али наравно да захтеви строга морала и ускраћивање душевног и материјалног поштовања — на жалост — стоје у дисхармонији!)

Обучавати, представе, сухо знање давати, спољашњи зашт одржати није нешто велико, међутим васпитавати може само права индивидуалност. Добар педагог је уједно и велика индивидуалност. Многи воле да упоређују педагога са уметником. Уметник ствара, даје облик (формира), изражава мисао или осећаје, а тиме уједно и рачуна са угацајем који треба да изведе у широј публици. Уметника дакле не потстиче само нагон за стварањем, него га потстиче у стварању још и сврха која је тесно везана са изнашањем властитог му производа пред јавност. И педагог износи своје мисли и осећаје помоћу говора, те тако и он, као и песник, „треба да уме добро владати“ — говором. Наставник треба дакле да зна лепо говорити својим језиком, да зна уметнички владати речју, да би дечју душу за исти пријемљивом учинио, и да је у стању, да у њој побуди нужне осећаје, па кад затреба чак и саме страсти. Шекспир почиње своје драме нпр. са уводом који садржава обично бурне појаве (у Ромеу и Јулији нпр. са великом лармом), којима изводи публику из дотадњих мисли и привезује их за себе. И педагог треба да познаје психолошке смицалице и треба да зна душевне жице дечје вешто погодити.

У новије доба траже педагози таково руководно начело, на које би се остала васпитна начела могла свести, као на главну аксиому. Хилдебрандт, Линде и Шнелер налазе да је то у личности (Persönlichkeit). По томе би тежиште васпитања почивало на образовању наставничком. Ово становиште се са јаким разлозима може да доказује, али по нашем мишљењу и наставно градиво је врло важно. С тога и не делимо са Хилдебрандтом то његово мишљење, и не држимо да се може постићи свађање свих педагошких начела на једно једино руководно начело. — Не усвајамо ни Ц. М. Стурта и Х. Спенсера „утилитарно“ начело као главну аксиому. У теорији кориснога има истина и момент несебичности, пошто се ту за крајњи циљ истиче општа корист људи, али због несразмерно утилитарних разлога не можемо ни ову усвојити.

Кант истиче да је важна ствар добра воља у индивидуе, па каже, да у оном, ко је добар, има несебичности и љубави према ближњем, те према томе да такав има хришћанских етичких начела. Међу тим ми признајемо, да су етичка начела Хилдебрандтова, Х. Спенсера и Кантова од велике важности, али тражење „најважнијег“ начела педагогије сматрамо само за излишан и бескористан посао. Индивидуалност, користољубље, добра воља, метод, наставно градиво, итд., све су то једнако важне чињенице, од којих код идеалног васпитања ни једна не сме бити запостављена!

(Наставиће се).

Stanley Hall

оснивач педолошких студија.

Овај знаменити амерички психолог родио се 1. јануара, 1846. год. у Ashfieldu. Детињство је провео у природи. По свршетку средњих школа отишао је у духовни семинар у Њујорку, где се бавио више филозофијом, него богословљем. Год. 1868. по савету проф. Смита отишао је у Немачку (у Берлин и Хајделберг) да студира богословске и филозофске науке; овде је пробавио две године, а после тога је постао професором филозофије и нове књижевности на Антиохској вишој школи, а 1876. доцентом историје филозофије на Харвардском свеучилишту.

У то доба упознао је идеје Миљове, Дарвинове, Спенсерове и Комтеове, и прво издање Вунтових Основа физиолошке психологије. То је све на њега јачко утицало, рађао му се низ нових назора и питања, пред њима су одлазили у позадину назори идеалистичке филозофије и традиционе теологије, у чему се дотле кретао његов дух. У њему се пробудила нова жудња за радом и науком, коју је још појачао прелаз на свеучиште харвардско, где је темељније почео проучавати психологију и физиологију. Путовао је поново у Европу. У Берлину је радио у лабораторијуму Хелмхолцовом, у Лајпцигу је учио физиологију руковођен Лудвигом, кемију је учио у Колбеа, психологију у Вунта и у

његову лабораторију чинио покушаје. Овде се прво почео марљиво бавити педагогијом. Тако после три године постаде од богослова и филозофа идеалисте, одлучни присталица и одушевљени ширилац научног реализма, упознат са свима резултатима савременог студирања природних наука.

Кад се вратио у Америку држао је Hall 1881. у Бостону на скупштини учитељској 12 предавања о педагогици, чиме је привукао на себе општу пажњу. Тада је први пут јавно изнео мисао, која му је основ у даљем раду, да педагогија мора бити основана на студији опних, које учимо. Нису деца због школе, него је школа због деце, с тога се мора прилагодити њиховом душевном развиту, а не тражити, да способности ученика прилагођујемо нашим методама и програмима.

Прво је почео проучавати ђаке у бостонским школама. Даљи развитак био је повољан по његов рад. Год. 1881. постао је професором психологије и педагогике на свеучилишту у Балтимору, где је основао први психолошки лабораторијум. Његова предавања и делање лично имали су необичан утицај на ширење његове идеје у Сев Америци, где сад има преко 50 лабораторија и катедра педагошких, које су већином основали његови ученици.

Год. 1887. Hall је почео издавати први специјални психолошки часопис „The American Journal of Psychologie“ који и сад излази. Год. 1888. позван је био за председника новооснованом свеучилишту Clarksk-ом (Ворчестер). Затим се по трећи пут кренуо у Европу, да проучава педагошке заводе по разним државама. На Clarkskom универзитету имао је добре сараднике Sanford, (псих) Burnham, (педаг.) Chamberlain (антропол.) Meger. (психиатр).

У једној својој расправи Hall овако приказује свој рад: Ако ћу да говорим о новом предмету старам се у главном да побудим пажњу слушаоца и жудњу за знањем. Најлепше ми је задовољство ако ми ђаци рекну, да су појмили оно што пре тога нису знали и ако су им нејасности објашњене, ако је склад што је недостајао, преброђен, а још лепше је ако дођу и затраже да им се нешто разјасни.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Баца смеју у свако доба прекинути предавање својим питањем, а никад нису употребили тај обичај.

На свеучилишту Clarkskom сваког школског одмора приређују се течајеви за професоре педагогије, управитеље и учитеље семинара и народних школа, за образовање родитеља и у опште за све који се интересују за психологију и педагогију. Слушалаца бива 300—400, предавања држи већином сам Hall или још по неки професор тога свеучилишта.

Год. 1891. почео је Hall издавати други часопис „The Pedagogical Seminary“, а после годину дана организовао је у Америци психолошко удружење, које се после годину дана проширило у Савез за студију детета. Деловање на свима овим потхватима, изазвало је Hall-а, да се од год. 1893 одао струци психофизиолошких особина ђачких, при чему је први почео спровођати у великим размерама методе испитивања, а материјал тако добивен статистички обрађује. То је почетак научноме покрету у Америци, који је добио назив педологија.

По Hall-у педагогија засеца у психологију, антропологију, медицину и хигијену. Треба јој материјал и методе многих наука, да би објаснила свој основни проблем: особеност (природност, карактер) предмету васпитања.

Педагошки течајеви постоје сада скоро на свима североамеричким свеучилиштима, а проучавање педагогије са великим интересом помаже и морално и материјално и влада и удружења. Часописи марљиво прате тај рад и реферишу о њему. И у Европи се раширило педагошко проучавање по америчком угледу и свугде је стекло круг раденика. Hall сам констатује, да је примио око 200 писама с разних крајева света у којима се тражи, да би означио нацрт организације рада педолошког и његову литературу.

Но рад Hall-ов има и противника, а међу овима највише се истакао проф. Minterberg на харвардском свеучилишту. Противничка мишљења говоре, да неко може бити добар педолог али лош учитељ, јер учитељу треба пре свега љубав према деци а не скупљање материјала о њи-

ховом душевном развиту, и да сав материјал што га сакупе лајици, а не специјалисте-психолози, нема вредности.

Hall је у низу чланака одговорно, у којима тврди, да познавањем дечјих особина не може неко бити добар учитељ, ако нема и дара за васпитача, али правом педагогу је ипак јаснија корист од тога. Проучавање педолошко само у ових учитеља примљено је без интересовања, који држе много на своју рутинираност и мишљење, да је све у васпитачком послу смишљено и јасно. Искуство нас учи, да се бољим познавањем предмета снажи и љубав к њему, а ако тако узрадиммо имаћемо боље родитеље, спремније учитеље. Hall је добио на стотине писама од родитеља, који истичу да су при педолошком проучавању упознали много што шта, што им служи на корист своје рођене деце. — Напоследку разликује се скупљање материјала и његове обраде. Скоро свака разумна мати зна рећи, вели Hall, скупљали њено дете радо дугмад, поштанске марке, скаквим се луткама игра, кад је добило прве зубе, од чега највише болује, шта му је најмилије. Која мати пажљиво прати дете, може дати података о томе чиме се дете лечи, на чега се срди, раздражује, какве су му погрешке, може скупљати бројне податке, мерити, проучавати детињи смех и сузе, развитак говора и т. д.

Hall је много проучавао реалне претставе новоушколоване деце, дечји страх, дечје лажи, наклоности, вољу, и назоре дечје о свету. При томе је употребио огромни материјал испитивачки и резултате из покушаја по лабораторијумима.

Главна заслуга Hall-ова је што је покупио и оценио пуну вредност многих својих савременика што је спојио што се пре и сада радило и што је разбацано и расцепљено. Указао на важност проучавања детета што је нашао у свих великих писаца 19. века, који су размишљали о васпитању. За последње десетине година било је и много осамљених покушаја тога смера, а и ти су поникли из осведочења, да без тачног познавања предмета нема поуздане реформе за практичан рад.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

Педагошки преглед.

Светска статистика о основној настави.

Шведски статистичар Густав Сундберг покушао је да среди светску статистику о основној настави у народној школи. Резултат оваке статистике мора се са великом опрезношћу прихватити, јер закључци изведени из ње могли би довести до погрешних појмова.

Односи у појединим земљама веома су различити, но покрај свега тога су веома занимљиви.

По тој статистици долази на једног учитеља у појединим земљама овај број деце:

У Шведској	40	Шпанији	56
Норвешкој	46	Португалској	43
Данској	53	Европској Русији	26
Финској	94	Румунији	79
Вел. Британији	43	Србији	55
Низоземској	32	Бугарској	44
Белгији	46	Грчкој	48
Немачкој	58	Турској	46
Аустро-Угарској	53 (?)	Сдруж. амер. држ.	36
Швајцарској	45	Бритској Аустрал.	32
Француској	38	Јапану	49
Италији	41		41

Просечан број неписмених износи у европским земљама 30%, али се може означити да варира од 0.75%. У северним земљама са Немачком, Аустријом, Француском и Швајцарском нижи је постотак, а у источним, јужним и јужно-источним крајевима Европе је необично велики.

У земљама где је становништво грчко-католичке и римо-католичке вероисповести види се најмање школско образовање. Па и сама католичка Белгија, која спада међу земље са најбољим школским образовањем има 10,2% неписмених. Од великих земаља изузетак је само католичка Француска са 4%. Па и сама Аустро-Угарска заостаје далеко са својих 25%. Код одређивања неписмености много зависи од начина како се утврђује знање рекрута. То је најбоље у Швајцарској, где је заинтересованост у целој земљи за народно образовање, нарочито уређеним испитима.

Издатци за основну наставу у Европи у свему износе око 1700 милијуна марака. Највише троши Немачка, 520 мил. марака, за њом долази Вел. Британија са 450 мил. марака и Француска са 200 мил. Према томе троше Немачка и Енглеска од целе своте

преко четвртине, Француска скоро осмину, а Русија која има четвртину европског становништва, троши само 20. део. Са целом напред поменутом свотом издржава се у Европи 465 хиљ. и 450 народних школа, у којима има 1 мил. 50 хиљ. 622 наставничке снаге и 45 мил. 281.700 ђака. Сједињ. америчке државе издају око 740 мил. мар. за школе, Бритска Аустралија 58 мил., а Јапан 68 мил.. Број наставних часова недељно износи у Аустрији 30, Угарској 35, Данској и Шпанији 36, Швајцарској 28—36, а у Сдруж. амер. државама 24—30.

Упоређење учитељских плата између јединих земаља има ограничену вредност, јер вредност потреба и новца у разним земљама је различита. У Данској имају учитељи најмање 1600—3600 К, учитељице 1600—2600, у руским провинцијама око Балтичког мора 1500—2000 рубаља, у Енглеској 100—200 ф. стерлинга учитељи, а 90—150 учитељице.

Међу учитељима у Норвешкој је у овај мах у највећем јеку покрет у корист бољих плата. За учитеље прва три разреда (ту су већином учитељице) утврђено је недељно 19 К, за више разреде 24 К. Овај начин плаћања потиче отуда, што у Норвешкој има школа са 12, али има и са 36 наставних седмица годишње. У Холандији је минимум 500—850 форината. У Шпанији је плата у местима до 500 становника 500 фр., у већим местима 1000 фр. Но често и држава и општина дугују својим учитељима плату и то за дуже време. У Италији су подељене плате у три разреда (према броју становништва у местима), на селу 1000, 950 и 900 и варошима 1350, 1200 и 1140 мира. И италијански учитељи често страдавају као и њихови другови у Шпанији, јер плате се већином не примају уредно.

Значајно је како схваћају Немци своје школске прилике, према приликама у осталим западним државама. Од нарочитог интереса су за њих школске прилике у Француској, Енглеској и сев. америчким државама, јер Немачка води борбу о престиж са тим државама. Француски признати писци тврде, да и покрај знатних напора Француска није равна Немачкој. Француско школство је још ново и у дељењу цркве и државе, Немци виде услове за слободан развитак француског школства. У том правцу ради и Енглеска. Од 1906. год. су поднета законодавном телу

четири школска законска папрта, па ни један није усвојен. И ту је црква утицала. Но према свесној енергији енглеских политичара и напредном политичком образовању енглеског народа, пеће дуго потрајати да се дође до модерног школског закона, који ће свакојако хтети утицати на снажење економске спреме народне, јер ће Енглеска без сумње такав закон створити, имајући у виду своју сународницу Немачку, која јој на светском тржишту свугде стоји као конкурент. Смисао за све што је практично у Сев. амер. државама већ се шири у школству, како би се тиме постигао престиж у економским односима. Већ сад је тамо тај правац дао јака потстицаја, јер је већ зарана познао у детету, дете. Ослобођен од вековних традиција, може да се мирније, природније развија него школство у старом свету, којем нарочито у Немачкој баш те традиције сметају, па и снажном полету немачког учитељског идеализма нити се могле приближити, нити га уклонити. Тај учитељски идеализам који је често на пробу стављан, одлика је коју Немци имају над другим народима. Један учитељски сталеж као што је немачки, не може се законом створити, он се мора сам развити. Покрај све материјалне невоље прошлих времена, покрај свег душевног ропства он се победно пробно и он ће напослетку бити тај, који ће на крају народну школу тако преобразити каква је потребна, као најважнија просветна установа у држави. Све неправде и насиља неће моћи то изменити. Што мора доћи, мора!

Тако веле Немци!

Школа и настава.

Спреме за реформу новог школског закона у Саксонској. Лајпцишко учитељско удружење расправљало је недавно, у којем правцу да се изведу реформе за нови школски закон у Саксонској. Предавач Фогел изнео је тражбине које су прихваћене:

1. Задаћу школе треба тако формулисати, да се узму у обзир модерни педагошки захтеви. На основу тих захтева, дете треба васпитати да буде радан члан културне заједнице.

2. Да се то испуни мора се учитељство ослободити од ситничарских прописа. Слобо-

да учитељева, нарочито треба да је код наставног плана и распореда часова. Учитељу се мора оставити, да по својој увиђавности чини измене у наставном плану и распореду часова. На нижем ступњу треба да се укине по плану удешена подела часова.

3. Да би се осигурао успех педагошкој науци и водило рачуна развитку тога, морају се загарантовати школи могуће измене. С тога се и потребним покушајима морају припремити у најширем обиму уређене школе или разреди за покушај.

4. У ред битних наставних предмета да се уврети и завичајна очигледна настава, на против да се рачун и геометрија споје. Место природописа да се уведе настава у раду (спајање природословља, кемије и технологије). Немачки језик да буде закључни предмет.

5. Што није близо детињем интересовању и што се с децом не може свесно обрадити, не сме се узети у оквир рада народне школе.

6. У свима предметима народне школе има се спровести метода најшире саморадне дечје, дакле и ручни рад.

7. Да би се могла извести интензивна обрада наставног градива, имају се подићи школски вртови и просторије за рад.

8. Систем стручних учитеља да се укине.

Шта учи саксонски учитељ? Саксонски учитељ мора свршити семинар, којих тамо има за мушке 22, за женске 3, а два нова се оснивају. Сви семинари су државне установе. Будући учитељи најчешће долазе у семинар после свршене осморазредне грађанске школе, које се налази по варошима и већим варошицама, осим тога долазе, али не много, и ђаци са 6-торазредних народних школа које су једино по селима. При ступању у семинар полаже чак пријемни испит, којим доказује да је спреман писмено и усмено из оних знања што се уче у народној школи. Писмени испит се ради из немачког језика (тема по слободном избору), рачуна и геометрије. Умени испит полаже се осим наставних предмета народне школе, још из латинског или француског језика. Даље се тражи — по могућству — свирка на гласовиру и вијолини и певање. Сви семинари су интернати, учење је у њима бесплатно а за стан, храну и остало плаћа сваки ђак годишње само 175 марака (210 К). Васпитање је строго и клостерско, слободног времена нема више него 3 часа

дневно. За прве три године смер је учењу научни, четврте године почиње ђак предмете, који ће му требати у будућем позиву. Ђаци се упознају знањем из круга педагошко-етичког (с психологијом, општом и посебном методиком, науком о васпитању, науком о моралу), покрај тога баве се и практичним покушајима у учењу деце, и то тако, да су питомци у почетку присутни на предавању у вежбаоници по неколико недеља, а делом и сами морају покушавати да раде. Будући учитељи одају се с највећом вољом и трудом музици: свирају у оргуље, клавир и виолину, и певају у мешовитом и мушком збору. Осим песме, сво учење музике је потпуно необавезно. Крајем септембра и ускршњих празника полажу се писмени испити, понајвише из 2—3 предмета, који се ђацима напред не означе, о Ускрсу полажу и писмени испит. У неким семинарима постоје паралелке, у једнима уче ђаци латински у другима француски; могу учити и други који језик али необавезно. Учитељски семинари у Саксонској дају годишње нар. школама до 600 младих учитеља. Шеста година учења завршује се испитом зрелости. За 10 дана имају написати чланак педагошки и расправу веронаучну. Писмени испит полаже се из латинског, реалних предмета, математике и науке о музици, из сваког предмета по четири часа. Осим тога имају исказати шта су занста постигли из гимнастике, цртања, краснописа и свирке. И писмени испит траје четири часа, а протезе се на све остале наставне предмете. На крају још раде две задаће из веронауке и једну из другог којег предмета. Учитељске кандидате који су довршили студије у семинару, разашиле министарство просвете као помоћне учитеље школским надзорницима, којих има у Саксонској 31. Они пак постављају младе учитеље на оним школама уз које су о Ускрсу остала упражњена учитељска места. Пређашњих година министарство је водило рачуна о томе да такав млади учитељ буде постављен у оном крају одакле је и где је семинар у којем је учио, данас тога нема, него често такав кандидат иде из западног краја у источни и разуме се да му је то више од користи него на штету. Данас је веома мало места за те помоћне учитеље, јер често од 25—50 кандидата, могу тек њих 7—10 да дођу до места о Ускрсу. Многи и одслуже

војничку једногодишњу добровољну службу. Још 1904. год. био је такав недостатак у учитељима, да је око 100 семинариста првог течаја (по нашем последњег течаја) послато на села да служе као заменици учитељски. Тај недостатак поникао је због војничке једногодишње службе, коју су обављали неки учитељи, по осам недеља. А са данашњег недостатка учитеља појавила се потреба за оснивање нових семинара. Побољшање тога стања очекује се још и од новог закона за народне школе, који ће се за две године донети у саксонском сабору. Број ђака по разреду смањиће се, а број часова повисити. Плата помоћних учитеља износи прве године 1080 К, друге год. 1200 К, а треће (последње) год. 1320 К, уз то бесплатан стан и огрев и сразмерна отштета у новцу. Ово је минимум, а вароши и већа места дају и веће плате. Помоћни учитељи обично су додељени школама четвороразредним и шесторазредним, а раде у разредима средњег ступња по 32 часа. Број ученика је веома неједнак и иде од 25—60. У свима срезovima држе се конференције помоћних учитеља под председништвом школског надзорника или управитеља неке школе. У неким крајевима држе се годишње 2—3 конференције, а у већини свугде 9—10 конференција. Програм такве конференције бива овај: практична лекција, критика на њу, расправа о знатнијем педагошком спису, о закону за народну школу, а на крају долазе искуства из праксе. Конференције трају често од 2—6 часова по подне. У јесен треће године полаже се други испит, испит учитељског оспособљења. Кандидат је дужан написати у року од три недеље педагошку расправу и израдити задаћу по теми из веронауке. Писмени испит траје четири часа а подељен је на четири секције, у свакој други предмети. Тако испит усмени и практички сличан је испиту зрелости, само се у толико разликује, што испитни комесари траже од кандидата више знања из предмета педагошко-етичких. Ко положи с добрим успехом овај други испит, има право да тражи стално место учитељско. Почетна плата сталног учитеља је 1800 К, која се сваке 3 године повишује са 240 К (шест пута) а два пут по 180 К, те после 24 године службе износи 3600 К, уз то бесплатан стан или у новцу накнада за њега. Ова плата је минимална, а варош и већа села дају од своје воље учи-

тељству доплатак, н. пр. Саксонска Каменица плаћа од 1920—5280 К, а у томе је урачуната и станарина.

Практичне обраде.

Лекција из рачуна.

(Свршетак.)

Увод у неограничени бројни простор*).

3. Бројни простор до 1,000.000.

а.) Колико је 10 стотина заједно? (1 хиљада). Колико је 10 хиљада заједно? (1 десет хиљада.) Колико је 10 таквих десет хиљада? (1 стотина хиљада.) Сад ћемо прећи преко 100.000. Бројте на сто хиљада све по сто хиљада, док не избројите 10 стотина хиљада! (Једна стотина хиљада, две стотине хиљада и т. д.) Десет стотина хиљада је један милијун. (Вежбање.) Каква је разлика између једног милијуна и једне стотине хиљада? (Један милијун је десет пута тако велики као једна стотина хиљада.) На којем су месту стојале стотине хиљада? (На шестом месту.) На којем ће месту стојати милијун? (На седмом месту.) Како ће се написати један милијун бројкама? (Једно 1 и 6 нула, дакле 1.000.000).

б.) Како се пише једна стотина хиљада? (100.000). Како ће се писати 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. стотина хиљада? (200.000, 300.000 и т. д.) Како се пише једна стотина и педесет хиљада? (150.000). Како ће се написати две стотине шездесет хиљада, четири стотине осамдесет хиљада и т. д.? (260.000, 480.000 и т. д.)

в.) Читајте и пишете ове бројеве:

а.) 146375, 510494, 872700, 1,000.000 и т. д.

б.) Како се пише пет стотина 3 десетице, 7 стотина 8 десетица три јединице, 9 хиљада 5 стотина 6 десетица 4 јединице и т. д.

4. Ширење бројног простора до 1000000000.

Бројте на 1 милијун све по 1 милијун, док не избројите 10 милијуна! (1 милијун, 2 милијуна, 3 милијуна — 10 милијуна). Како се пише 1 милијун? (1000000). Како ће се написати 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8., 9. милијуна? (2.000.000, 3.000.000 и т. д.) 10 милијуна заједно зову се десет милијуна. Како се пише 1 милијун? (1000.000). Како се пише броје-

вима десет милијуна? (10000000). На којем месту стоје десетице од милијуна? (На осмом месту.) Бројте на 10 милијуна све по 10 милијуна, док не избројите 100 милијуна. (10 мил., 20 м., — 100 мил.) Како се пише 10 милијуна? (10000000). Како ће се писати 20, 30, 40—90. милијуна? (20,000000, 30,000000 и т. д.) 100 милијуна каже се једна стотина милијуна. На којем су месту стојале десетице од милијуна? (На осмом месту.) На којем ће месту стојати стотине од милијуна? (На деветом месту.) Како ће се написати бројевима стотине од милијуна? (100,000.000). Бројте на 100 милијуна све по 100 милијуна, док не избројите 1000 милијуна! (100 милијуна, 200 мил. — 1000 мил.) Како се пише 100 милијуна? (100,000.000.) Како ће се писати 200, 300, 400—900 мил.? (200.000.000, 300,000.000 и т. д.) 1000 мил. су једна милијарда. На којем су месту стојале стотине од милијуна? (На деветом месту.) На којем ће месту стојати хиљада од милијуна или милијарда? (На десетом месту.) Како ће се написати једна милијарда? (1000000000.) Како ће се написати 2. 3. 4. 5. 6. милијарди? (2000000000, 3000000000 и т. д.)

IV. Скупљање. Сад ћемо укратко прећи све што смо научили. Колико је 10 јединица заједно (1 десетица). На којем месту стоје јединице? (На првом месту с десна на лево.) На којем месту стоје десетице? (На другом месту с десна на лево.) Колико је 10 десетица заједно? (1 стотина), На којем месту стоје стотине? (На трећем месту с десна на лево.) Колико је 10 стотина заједно? (1 хиљада). На којем месту стоје хиљаде? (На четвртном месту с десна на лево.) Колико је 10 хиљада (1 десет хиљада). На којем месту стоје десетице од хиљада? (На петом месту с десна на лево.) Колико је десет хиљада заједно? (1 стотина хиљада). На којем месту стоје стотине од хиљада? (На шестом месту с десна на лево.) Колико је 10 стотина хиљада? (1 милијун.) На којем месту стоји милијун? (На седмом месту с десна на лево.) Колико је 10 милијуна заједно? (1 десет милијуна.) На којем месту стоје десетице од милијуна? (На осмом месту с десна на лево.) Колико је 10 десет милијуна заједно? (1 стотина милијуна.) На којем месту стоје стотине од милијуна? (На деветом месту с десна на лево.) Колико је 10 стотина милијуна заједно? (1 хиљада милијуна или једна милијарда.) На којем месту

*) В. 7. бр. „Шк. Гл.“ о. г.

стоје милијарде? (На десетом месту с десна на лево.) После овог увода у неограничен бројни простор долази писмено вежбање у сабирању, одузимању, множењу и дељењу. За ово се узимају потребне рачунице.

Из школске самоуправе.

Седница Школског Савета одржана је у среду 23. јуна (6. јула) о. г., у њој су били присутни сви новоизабрани чланови. После положене заклетве, Н. Св. патријарх Лукијан као председник, поздравио је присутне чланове. Затим је изабран за подпредседника Рад. Врховац управитељ карловачке гимназије. Узето је на знање да је поднесен на потврду избор гл. шк. референта и епарх. шк. референта за бачку и будимску дијецезу. Представке појединих среских учитељских зборова додељене су пододбору да их узме у оцену и употреби при донашању нацрта за нову Шк. Уредбу. У погледу донашања нове Шк. Ур. изабран је пододбор од чланова Шк. С. те су појединим члановима додељени поједини одељци уредбе: за осн. шк., више дев. школе, учитељске школе. Пододбор ће израдити нацрт Шк. Ур. и доставити га Шк. С. на преглед. Шк. С. ће затим по евентуалним изменама издати на поправку нацрт пододбору, затим ће се тај нацрт издати учитељству, да га узме у расправу у јесењим седницама среских зборова. Да би се ово расправљање једноставније извело, позваће се епарх. управе да по својим епархијама у ту цель закажу на јесен заједничке учитељске седнице, на којима ће о томе расправљати. — Израдиће се нацрт правилника и поднети Сабору за стипендију питомца за вишу педагогију. — Минист. правилник о полагању учит. оспособљења, проучиће референт и поднети нацрт за наш нов такав правилник. — Позваће се зборови учит. да расправљају о садашњој Наст. Осн. — У будуће ће се издавати похвална диплома при ступању у мировину оним учитељима, који се осим добра и угледна рада у школи и на књижевном пољу видно истакли. — У ствари одређења летњег одмора за забавишта, позваће се прво епарх. управе да изрекну своје мишљење, јер познају прилике у својем подручју. — Карловачким учитељима урачунаће се

месни доплатци у мировину, али скупарински не. Ово ће се доставити Саб. Одб. да ректифицира ону одлуку, којом је негде урачунао и скупар. доплатке. А учитељи да плате у миров. фонд односни део за месни доплатак. — У погледу школских књига решено је да се израде оне књиге (за мађ. језик и српски буквар) које су већ до сад ушле у штампу, а остало не, док се не прегледа. — Ово су само важније одлуке, а осим тога је био знатан број осталих предмета, што је све расправљено пре и после подне. Седница је завршена у 7¹/₂ сах. у вече.

Срески учитељски зборови.

Седница среског учитељског збора вел.кикиндског. Последња седница вел.-кикиндског среског учит. збора одржана је 7. (20.) маја у Мокрину. Први предмет бејаше избор члана. Једногласно су изабрати: за председника заменика Михајло Косић, за потпредседника Ника Николајевић: за перовође Аркадија Милетић и Мита Николић и за благајника Славко Лаковић. У одбор су изабрати: Љубомир Лотић, Милап К. Петровић, Душан Петровић, Милап Радановић, Милош Бандић и Александар Дридарски. У име свију изабратих захвалио је председник заменик збору на поверењу, обећавајући, да ће сви од своје стране све учинити, да се тога поверења достојни покажу.

Потом је прочитано решење ЕШОдбора темишварског, којим извештава о одлуци Школ. Савета, по којој се на среским учитељским зборовима имају учитељи упознати са казном новелом XXXVI. зак. чланка од 1908. у предмету престапа малолетних и поступка учитеља приликом истих престапа. Но будући да овај срески учитељски збор ни са које стране није добио ову новелу, решено је умолити ЕШОдбор, да ту новелу збору достави.

Усвојен је предлог члана Марка Вујића (Куман) и поднеће се представка НЦСабору, да 81. §. Школ. Уредбе било у новој уредби за школе, — ако се иста буде градила —, било пак новеларним путем тако протумачи, да се награда заменику за време болести учитељеве никако не може издавати из учитељске плаће. Потпуно је оправдано, да се та ствар овако реши. То ишту већ и

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

обзир хуманизма. Уз јадну учитељску плаћу већ то је велики удар, кад се учитељ разболи, а сад још и од те мале плаће закидати од болесника и од породице му, — који је има —, заиста је неправично. Друго, са гледишта материјалних интереса ове ће издатке општине у будуће моћи доста лако подносити; јер кад буду имале младе учитеље(-це) приликом попуњавања места из старијих учитеља, остајаће им знатне суме у благајници од квинквенала. Требало би још и то регулисати, што такође није регулисано, да у случају повчане казни и суспензије, — дај Боже, што мање ових било! — задржане суме остају општинама, те ће и то бити неки регрес. Савим сиромашним општинама пак треба из неких извора наћи помоћи, да се у случају болести учитељу може ставити заменик без откривања његових берива.

Сад је било на реду, да Драгиња Антоновијевићева (Меленци) одржи своје предавање. Практичан рад из земљописа за III. разред у свези с мађарским. Међутим, предавачица је послала збору своје предавање да се у седници чита, а изостанак свој није ничим оправдала. У тајној седници о овом случају је било више говора. Решено је, да се предавање предавачици натраг врати да га у идућој седници предаје и изречено је, да се извине за изостанак са зборовима имају у смислу пословника подносити.

Бока Кнежевић (Киќинда) одржао је предавање из рачуна у I. разреду. Обрађивао је број 6 а предузимао је деломично грађу и из II. разреда и с тим у вези приказао је своју рачунску таблицу. Предавач је с живошћу и окретношћу предавао; но кад је предузимао дељење (и то деобу), предавач је цртао децу на таблу и тако по задатку јабук делио, а знатно је ближе децјем свету, управо неминовно потребно, да се при деоби баш сама деца из школе употребљавају, те да се дељење на њима очигледно предузима. Таблица предавачева може се употребити кад се већ научено наставно градиво хоће и боље да утврди, као једно посебно наставно средство, каквих није могуће доста изнаћи и употребити; но док се понеки број методски, свестрано обрађује, не може заменити руску рачунаљку, јер система ове таблице није десетична. Предавачево је предавање оцењено као врло добро и изречено му је признање.

Тако исто оцењено је као врло добро и предавање Милана Моцића (Киќинда): „О мерама за време“ у свези са мађарским језиком и изречено је и овоме предавачу признање.

Веселин Главашки (Бочар) читао је своје предавање „О појачкој дужности учитељској“. Управо, већ је у пређашњој седници читао овај предавач тако предавање, и збор је начелно и усвојио, да учитељство треба да се ослободи од појачке дужности. Требао је сад предлог за резолуцију поднети и на основу исте представку НЦСабору, да се и на Сабору у том смислу одлука донесе. У подужој расправи осветљено је ово питање са свију страна, те је са свима против једнога гласа решено, да се у том смислу поднесе представка на Сабор а за мотивацију да се употреби грађа, која је на збору изређана. Но и при доношењу овога закључка учитељство је доказало, да није сталеж само за себе, него да је саставни део целог народа, те да и о том води бригу, како ће се са што мање трзавица решити ово питање. У свези са предствком учитељство подноси предлог да НЦСабор донесе одлуку, да се у једном манастиру по примеру у Буковини оснује т. зв. појачка школа. У тој школи учило би се црквено и хармонијско појање и певање, а поред тога и пероводство и рачуноводство. Осим што би свршени ученици ових школа били црквени појци, били би они уједно и перовође и рачуновође у црквеним општинама. Уз то би учили децу и омладину хармонијском појању у цркви. Из оних хонорара што их општине сада дају за перовођство и рачуновођство, а многе општине дају или давале би хонорар још и за обуку у хармонијском појању те школе од укупа, венчања и т. д. установила би се берива за појце. Ова би истина била скромна, али напосокон, ова би зарада била за појце само узгредна, а они би морали имати и какво главно занимање, из којег би управо издржавали себе и своју породицу. У појачку школу примали би се само таки, који имају леп глас и добар слух а уједно и дара за овај позив. Уз лепо и складно појање знатно би се улепшало наше богослужење. Сад поред присилних одредаба морају да поје и таки учитељи, који немају никакве подобности зато, па то служи на штету лепоти нашега православља. Поред изабраних појаца

пак то би се знатно изменило на боље. И све друге вероисповести пуштају да појањем суделују на богослужењима им само таки који имају леп глас и плаћају те т. зв. канторе скупим повцем. У овом погледу нарочито су Јевреји издашни. Они су на пр. сад недавно расписали стечај у Бпешти за кантора (има и надкантор) са плаћом од 10 хиљада круна годишње (а обичном чтецу плаћају 4000 К годишње.) И наше општине неће жалити ма и нешто издатака, кад се буду увериле о лепом појању појаца и омладине. Сасвим сиромашним општинама пак притекли би у помоћ Народни и Епархијски фондови. И наш јавни живот добио би нове раднике у овим појцима. Они би могли бити и пословође у земљорадничким задругама, те растуривачи добрих књига и листова, књижничари у народним књижницама и т. д.

На крају прочитани су неки дописи вредног средског учитељског збора новосадског у којима позива, да се и овај збор прикључи понеком покрету његових чланова и поднесе представке на Нар. Цркв. Сабор ради донашања неких уредаба и одлука. Збор се томе једногласно одазвао, те ће и од своје стране одаслати неке представке. Прва је представка та, да и учитељству по примеру свештеника да сталешко заступство у Нар. Ц. Сабору. Тако сталешко заступство већ постоји за свештенички staleж, те с те формалне стране свакако припада право и учитељству, да буде сталешки заступљено. Али није само формалност ту по среди него много више фактична потреба сарадње нашега учитељства у донашању уредаба за наше школе и просвету у опште. Ако се учитељству не зајамчи приступ у наше највише автономно тело, може то да се деси, да ни један учитељ не дође у Сабор. То је све већма могуће у будућности. Наиме, сад се осећа велика навала ратарскога staleжа, да се за посланике бирају ратари, па како је могуће надати се, да ће се те амбиције напустити у прилог баш најмање респектованом учитељском staleжу? Ако ико, учитељство баш поштује ратарски staleж и залаже се за напредак свога брата Србина ратара целом душом и свим маром својим. И признаје учитељство, да и ратарски staleж треба да буде у Сабору заступљен. Али и ово заступство треба да остане у саразмеру, јер на Сабору ипак је најглавније то, што тамо

треба да се ради, а не само да се staleж репрезентира. Доказ, да је заиста велика навала, да што више ратара уђе у Сабор то је, да је једна странка приликом последњих избора у једној епархији од 8 кандидата 6 ратара кандидовала. Ова појава, која ће у будуће бити све чешћа, потврђује наше стајалиште, да се учитељству мора обезбедити сталешко заступство, јер је све мање изгледа, да ће народ хтети учитеље бирати. То не тражи учитељство ради својих каквих сепаратистичких циљева, него баш у интересу напретка наших школа и општег народног напретка. Учитељство има богатога искуства и на пољу школског и народног живота, и заиста би била штета, таквом важном staleжу не омогућити приступ у Сабор. Понеки се боје, да би учитељство у одсудним моментима, кад би државне власти навалиле, можда попустило тој навали на штету народних интереса. Наше је одлучно мишљење, да овака опасност не би никада могла настати; прво зато, јер би се свакако бирали у Сабор само карактерни људи, који би знали свагда независност очувати, а друго и тако, који своје дужности савесно врше. Такима не може нико близу доћи. Зато, дакле, свакако треба Сабор да прихвати ову молбу и жељу учитељску, јер је и оправдана а учитељи посланици били би заиста на корист добром раду у Сабору, а посредно тиме и општем народном напретку нашем.

Друга представка, која је усвојена, та је, да Сабор изрече, да се једном постигнута учитељска плаћа не може смањити. Трећом представком пак тражи се, да се регулише и у нас питање о забавиштима, о чему још нема никакве уредбе, а у свези са тим да се донесе и службена прагматика за наше вероисповедне забавиље. Уједно да Сабор реши, да се уз учитељску школу у Сомбору установљава комисија, пред којом ће моћи полагати испит оне женске, које хоће да буду забавиље у нашим забавиштима. И ово је сасвим умесно а има и законске основе; јер кад се у области наше Автономије може добити оспособљење за учитељицу, зашто да се не би могло добити оспособљење и за забавиљу?

Са овим је био исцрпен дневни ред, па је онда још утврђен распоред за идућу седницу, која ће бити на јесен у Кикинди и потом је збор закључен.

После збора био је заједнички ручак. Осим учитељства било је на ручку много и честитих Мокринчана, који су занста свесрдно дочекали своје учитељство. Послали су пред госте на станицу многе кочије своје са лепим виловитим коњима, а и после су остали међу својим гостима све док се нису кућама разишли. И многи Насрби такође су били на заједничком ручку. Усрдно хвала и једнима и другима!

О ручку је пало више родољубивих здравица, у првом реду госп. епископу дру Г. Летићу, чији је и отпоздрав прочитан и редом домаћинима и гостима. И на збору и све до краја свугде је владала најлепша слога.

и — и —.

Д о п и с.

Из новосадског школског среза. Један учитељ у 9. бр. „Шк. Листа“ о. г. потрудио се, да прикаже рад наше ускршње зборске седнице једнострано. Замера одбору, замера и целом збору, да нису ништа радили и да су на збору само читали, а истиче мишљење онога члана, који је и тај и толики рад хтео да одгоди до идуће седнице, док се то све прво код куће проучи.

Опште је мишљење чланова, да је наша ускршња седница била баш плодна радом и да се на њој више млађих учитеља, а тако и учитељице које су радиле, сви баш добро држали и с образом обавили посао којег се примили. Но овај „један учитељ“ није тиме задовољан и на завршетку свога извештаја, чак вели „да нам 2—3 човека кувају, а ми све да кусамо, то неће бити“. Па молимо лепо, шта ће то бити што би ви желели? Овде је радило око десет које млађих учитеља, које учитељица и сви су лепо одговорили својој дужности, па вам и то није добро, него тврдите да 2—3 кувају; пређашњих година радили су више старији учитељи, па вам и то није добро било. Кад вашим људима понуди одбор да раде, они одбијају и неће да раде. Пре им је био крив онај одбор, сад им је крив овај одбор, дакле, кад ће вама бити право?

Допустићемо и то да имате право, што замерате одбору, да није донео на дневни ред радове, о којима се решило да се израде. Но не треба губити из вида, да у нашој школ-

ској самоуправи искрсавају сваки час други погледи, други појмови, друга наређења. За ноћ се преведе мађарска наставна основа и одмах пусти у промет са свом својом опширношћу; она се означи час као минимум, час као максимум градива, прво се каже да се то мора обрадити, други опет меродавни чланови кажу: ако се може; напослетку се каже нека то све учитељи проуче и према искуству своје изнесу недостатке, да се та основа исправи; и тако у бесконачност. У тако „срећеном стању“ треба један збор да изради методски градиво и да ваљда кроз који месец дана постане такав тежак рад безпредметан. То би лепо било! Под утиском нове објављене Наст. Основе, разуме се, да је сваки учитељ пожелео на првом месту израђено градиво, но каснија спроведбена наредба и енунцијације меродавних особа рекоше, да се то све окуша и евентуални недостатци истакну, па би се могло исправити што није како треба. Је ли онда за осуду управни одбор среског збора што је прихватио тај посао, који свакојако треба да претходи оном другом — изради градива.

И кад тај „један учитељ“ замера јавно што се није донела на дневни ред израда градива, зашто се одушевљава за предлог Ђ. Петровића, који није предложио на збору да се има градиво израдити, него је прво хтео, да се тек то изнашање „читање“ недостатака и примедбе како би требало да је, остави да се прво проучи и прочита код куће и тек после по године (до друге седнице) изнесе на дневни ред, а према томе би израда градива била још даље. Зар учитељ, који је радио $\frac{3}{4}$ године по Н. Осн., нема баш нимало појма о њој, него треба још да је поново чита. Не, не, нисмо ми одговорни за то, што је Шк. Савет Наставну Осн. издао без суделовања ширих кругова учитељских, те после тек чека да је учитељи проуче, кад је већ ступила у живот. Њу су требали учитељи добити на проучавање пре њена ступања у живот и изнети своје мишљење о њој, те би о мање времена и мање посла био посао урађен и разуме се много прегледније, јер не би било враћања на оно што је прво требало бити, и не би после тога учитељство могло с правом замерати недостатцима Н. Основе, јер би она његовим сутицајем била створена, те би и учитељски назори били у њој заступљени.

Овако разуме се, после шијачког посла учитељи се морају довијати, како ће ствар да среде како се згодније може.

Но да споменемо још једну неисправност „једног учитеља“. Он извештава неправилно лист и публику за коју пише. Он вели да се после расправе о „Концентрацији у настави“, није развило расправљање, претресање те теме. Па, молим вас зашто ви сами драги колега, нисте то започели, па ако нико други ваљда би бар писац расправе и његов рецензент рефлектовали што на ваше мишљење. Даље не стоји, да се код појединих реферата о градиву није расправљало. Јер одмах код првог реферата Ст. Бошњака, питао је један члан, да ли ће се евентуалне примедбе и допуне доносити одмах или по свршеном читању свију реферата и прихваћено је, да се одмах после сваког појединог извештаја расправља. То је и чињено. Сећамо се да је то чињено у мањој или већој мери код сваког појединог извештаја, па тако и код појединих оцењивачких поднесака. А у осталом ако је „једном учитељу“ то све било мало, зашто он није дуже, исцрпније, опширније, смишљеније, научније, темељније, потпуније и т. д. расправу развио, па би му онда било по вољи.

Драги наш колега, не треба бити такав. Ви сте се могли уверити, да сва та боцкања, изазивања, нису имала успеха, него су на против још чвршће сложила и ујединила чланове овог збора.

Видите нами је то по вољи и то је јемство за бољи, сложнији и интензивнији рад. Но изгледа да вама то није по вољи, јер ви са омаловажавањем говорите о неким резолуцијама овог збора, те велите: „После читања прешло се још на неке ствари од мање важности“. Видите те „ствари од мање важности“ прихватили су скоро сви зборови у митрополији и једва су их дочекали, јер су оне животну питање и нашег и школиног бољег рада и светлије будућности. По томе већ што је вама тако што „ствар од мање важности“, види се шта је вама од важности, али као што видите то је опет збору од мање важности. А ми смо слободни бити тога уверења, да је ипак меродавније и исправније оно што је целом збору од важности, и осталим свима зборовима, него да је меродавно и исправно оно, што „један учитељ“ можда и под сугестијом учитељству непријатељски расположених кругова, хоће да оцени као „мање важно“.

Више њих из среза.

Извори за даље проучавање.

Литература за унутрашње и спољашње уређење школе.

Предлог за уредбу о срп. нар. основн. школама у карловачкој митрополији од учит. збора у Н. Саду. „Шк. Лист“ 1888. стр. 1, 20, 42, 61, 179.

Учит. скупштина у Вел. Кикинди, 17. и 18. авг. 1889. „Шк. Л.“ 1889. стр. 109, 141, 167, 201.

Учит. скупштина у Ст. Бечеју. 4. и 5. априла „Шк. Л.“ 1890. стр. 56.

Предлог о уређењу хуманитарних завода, од Р. Поповића „Шк. Л.“ 1889. стр. 37, 74.

Предлог о преустројству сомборске учит. школе В. Шк. С. „Шк. Л.“ 1891. стр. 99, 113.

Предлог за уредбу о умировљењу професора и т. д. „Шк. Л.“ 1892. стр. 44, 64, 79. Школско Питање на прагу Сабора од М. Ђ. „Школ. Одјек“ 1897. стр. 105, 113, 121.

Предлози поднесени бачком епарх. учит. збору, „Шк. Одј.“ 1902. стр. 114, 126.

Примедбе на Шк. Уредбу, од Ј. М(ихајловића), „Шк. Одј.“ 1903. стр. 177, 195, 212.

Правилник о надзору и управи новосадских школа. „Шк. Одј.“ 1905. стр. 104.

Предлог о средњем школском надзору, од М. Ђ. „Шк. Одј.“ 1906. стр. 5.

С образовању учитеља и положају његову, од Ђ. Михајловића, „Шк. Одј.“ 1906. стр. 231.

Нацрт Школ. Уредбе за срп. нар. осн. школе, од Ђ. Михајловића, „Шк. Одј.“ 1906. стр. 353.

Закон од 31. листопада 1888. о уређењу пучке наставе у Хрв. и Славонији, „Шк. Лист“ 1889. бр. 1—8.

Уређење плаћа и правних одношаја пучких учитеља у Хрв. и Слав. „Шк. Одј.“ стр. 241.

Нови закон о нар. школама у Србији, „Шк. Одј.“ 1002. стр. 79.

Нови закон о нар. школама у Србији, „Шк. Одј.“ 1904. стр. 84.

Измене и допуне закона о школама у Србији, „Шк. Одј.“ 1899. стр. 347.

Основне Школе у Шведској „Шк. Одјек“ 1903. стр. 39, 51.

Нов закон о народном образовању у Данској, од Св. С. Поповића, „Шк. Одј.“ 1901. стр. 163.

Зак. Шк. предлог у Пруској, од Мл. Ђуршевића, „Шк. Одј.“ 1906. стр. 164.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Осим тога у „Шк. Гласнику“ од 1908. 1909. и 1910. види Педагошки Преглед, Школа и Настава, Учитељство и Школска Самоуправа.

О овој теми расправљало се у мађарским стручним листовима, нарочито у „Néptan. Lapja“ 1904., 1905., 1907., а тако исто у „Nemzeti Iskola“ тих година.

Књижевне белешке.

Новији немачки списи за наставу у природним наукама.

Школски врт, Е. Hermann. Оснивање и употреба његова. Dresden, Verlag von Alwin Nuhle, 1909. М. 1,—.

Мала књижица Hermann-ова може се свима онима препоручити, који се при оснивању школског врта са ограниченим простором морају задовољити.

Зидне таблице за природописну наставу из царства животињског. Esslingen и München, Verlag von J. E. Schreiber. Цена једне таблице са платненим рубом и ушцама М. 1,20.

Животни односи и навике животиња, С. Matzdorff. Esslingen и München, Verlag von J. F. Schreiber. Цена једне таблице неразапете 4 М.

Прве слике не задовољавају нарочито са уметничког гледишта, а друге су много боље и са уметничког гледишта су добре.

II. Дела за препарације и школске књиге.
Препарације за природословну наставу. Написали Niemann и Wurthe. 2. део. Средњи степен 2. Osterwieck и Leipzig, Verlag von A. W. Zickfeldt, 1908. Цена М. 5,—. Радња од Niemann-а и Wurthe-а — препарације за природописну наставу — јесте добра и издиже се над осталим књигама исте врсте. Пре свега аутори се труде да сопствено посматрање ученика конзеквентно учине излазном тачком расправљања и огледу дати оно место, које му у настави припада. Излагање је на биолошкој методи. Намера, да се избегну телеолошки изрази, као што је то у предговору наведено, одиста је заслужна. Али, поред добре воље ипак има телеолошких изражаја.

Зимски птичји свет, Fr. Klinkhardt. Langensalza, Verlag von Hermann Beyer und Söhne, 1908. Цена М. 0,40.

Практични прилози к зоолошкој настави у реалци од истога. Издање исте књижаре. Цена М. 0,40. Оба малена рада Klink-

hardta, који су као књижице „Педагошки магазин“ угледали света, садрже по један наставни пример (птичји живот зими): Дух, којим тај рад одише, јесте изврстан. Ту имамо одиста посла са „узор-лекцијама“.

Природословље у диспозованим методичким јединицама за наставу у основним — (Написао Hinterthür), — средњим и вишим девојачким школама. Berlin W, Verlag von Gerdes и Hödel. Цена неув. М. 1,75., увез. М. 2,25. Природословље од Hinterthür-а представља збирку излагања, у којима писац расправља о „методичким јединицама“ башти, кући и дворишту, пољу, води, пашњаку и шуми. Рад је тај самосталног карактера. Ну, има доста успешних места.

Биологија наших једнодомих фанерогама, М. Wagner. Систематски преглед и прегледни распоред ботаничко-физијолошког градива, који при настави у обзир долази. Leipzig и Berlin, Verlag von B. G. Teubner, 1908. Ц. неув. 6 М. Вредно и брижљиво дело Wagner-ово пружа изврстан преглед ботаничко-физијолошке грађе, која нарочито долази у обзир при настави. Она се свима заинтересованима топло препоручује!

Живот биљака, Р. Säurich. I. свеска: У шуми. Слике из биљног света. Друго издање је израђено обзиром на живот, примену и историју биљака за школу и дом. Leipzig, Verlag von Ernst Wunderlich, 1908. Ц. 4 М. Дело Säurich-ово се такођер препоручује и оно се већ налази у другом умноженом издању. handlung. Цена М. 0,40.

Основи јественице за основне школе, J. Schröder, Berlin, Verlag von Paul Parey, 1908., М. 1,—.

То је извод једног другог дела: природописне књиге. Капиталне погрешке конзервиране су. Разлика је само у илустрацијама.

Основна правила из науке о здрављу, Hartmann, Berlin, Nicolaische Verlagsbuch-

Књижица је у првом реду намењена учитељима и матерама. Предложена правила јесу скроз једноставна, али за живот тек онда могу бити од важности, ако она представљају резултат наставе, што ум изобразљава. Зато треба сви ученици у првој линији да пораде, да се наука о човеку и о чувању здравља у свима васпитним заводима подигне до степена, који јој припада. Тиме би писац захтеву своје „да подигне здрав-

ствено стање, снагу и животну способност народа“ већма удовољно, него са многобројним средствима, који се од државних и варошких власти за постигнуће тога циља препоручују.

Уџбеник телесне науке и науке о чувању здравља (Соматологија и Хигијена) за девојачке лицеје и сличне учевне заводе, Th. Altschul. Leipzig, G. Freytag; Wien, F. Tempsky, 1908. М. 3,—.

Ова књига може се употребити за уџбеник на вишим девојачким школама. Први део, који садржи најважније из анатомије човечје, јесте чисто описне природе; ну зато су одељци у хигијени за прву помоћ у преким болестима и несрећним случајевима, као и за лечење болести у кући, јесу подробни и очигледни.

Практично природословље домазлука (науке о вођењу куће), В. Grouberger. Berlin, Verlag von Otto Salle, 1908.

Ова одлична књижица већ је у трећем издању. Садржи градиво, што се из области дијететике и неговања здравља у природописној настави у свима разредима девојачких основних школа и у средњим школама преузима. Избор и излагање јесу добри.

III. **Дела, која нису одређена за школску наставу.** Од праживотиње к човеку, К. Günther. Атлас слика за историју потицања и развића човекова. 2 свеске. Stuttgart, Deutsche Verlagsanstalt, 1909. Цена М. 36,—.

Овде имамо посла са делом, које у целокупној литератури јединствено стоји.

Б Е Л Е Ш К Е.

Скупштина српског учитељског конвикта у Новом Саду, одржана је у петак 8. јула о. г. у новим просторијама конвикта. Пре скупштине одржан је парастос умрлим члановима оснивачима, помагачима и добротворима. На скупштину се искупио леп број чланова. Скупштина је почела у 10 сах. пре подне. После оверења чланова и помена мртвих из ранијих година, јер ове године није ни један члан умро, прешло се на извештај председников за 1909./10. о раду управног

одбора у тој години. Пошто је извештај отштампан и нико није учинио никакве примедбе, прочитао се извештај благајников о рачунима за прошлу школ. годину. Затим извештај прегледачког одбора и лекарев.

Од одборских предлога усвојено је, да сваки изабрани питомац има да уплати уписнину и пристојбу за братску касу и месец септембар до 25. августа. У противном случају, сматраће се његово место празним и поунити онима, који се накнадно пријаве. Усвојен је и други предлог одборски, да се за женско одељење, узме још једна надзорница и то учитељица у пензији.

Обављен је избор питомаца и питомица. Примљено је 80 питомаца и 32 питомице.

Поново је изабрано досадашње часништво и управни одбор. Изабрана су три члана за оверење записника и тиме је скупштина завршена.

После скупштине био је заједнички ручак у новим просторијама конвикта, на којем се уз братски разговор провело до 4 сах. после подне.

Уочи скупштине одржана је седница управног одбора, на којој су прочитани разни извештаји и предлози за скупштину.

„Српски учитељски конвикт у Новом Саду“ примио је у јуну т. г. од Петра П. Метикоша, равн. учитеља у Негославцима 62 К чланарине. Од Миливоја Стојановића, равн. учитеља у Мошорину 242 К чланарине.

Испити или свечаности место њих. Удружење ректора у Берлину тражило је да се укину свечаности што су заведене у школама место годишњих испита још пре 10 година. Школска власт одбила је то и наредила да се те школске свечаности одржавају сваке године, јер ће оне послужити да се дође до везе и споразума међу школом и родитељима.

Уређење учитељских плата у Хрватској. Анкета која је сазвана ради овог питања наставља своја саветовања. Усвојен је предлог посланика Ројца, да се свима учитељима повиси основна плата. Влада израђује нацрт, који ће на јесен бити предложен сабору, тако, да би повишење плате могло ступити у живот 1. јануара 1911. године.

Читуља. У Загребу је преминуо 26. јуна о. г. Јосип Клобучар умир. равнајући учитељ у 69. години живота. Пок. Клобучар био је члан хрватског педаг. књижевног збора и благајник друштвени. Хрватско учитељство и школа губи у њему вредног и заслужног радника. Слава му!

Купалишни дом хрватског учитељства у Липику. Хрватски учитељи оснивају свој купалишни дом у Липику. У њему ће болесни учитељи моћи бити од маја до октобра а и целу годину. У дому ће бити места за 30 особа. За оснивање дома треба 500 удела по 50 К а то се може уплатити за пет година. Ако се унише више удела дом ће се проширити. Сваки члан може у дому бесплатно бити месец дана и не плаћа купалишну свирку, имаће попушта 20% код лекарског хонорара а 15% на лековима. У дому ће бити и пансион где ће издржавање стати дневно 2 К. Чланом може бити сваки словенски учитељ и пријатељ учитељства. Сваки такав члан има сва та права као и хрватски учитељ. Пријаве и уплате прима Миле Јурковић равн. учитељ у Пакрацу. Купатило Липик лечи болести желудца, мехура, реоме, ишијаса и т. д.

Избор учитеља. Један француски лист истакао је питање, ко да бира учитеља? Професори, надзорници, учитељи одговарају на то питање. Једни су за то да бира надзорник департамана, други нису за то да бира једна личност, или одбор и томе слично. Али ни спомена нема о томе да учитеља бира општинска власт а нарочито општина. Наши „педагози“ кажу да је и то назадно.

Кратки часови наставе. Часови наставе од 45 минута који су у берлинским школама већином уведени, остаће и надаље. Још је министар наредио, да се пази на то да се после подне узму предмети како часови не би били једно за другим. Још наређује да се унуте и родитељи дечји, да децу свако слободно после подне пусте у слободу на свеж ваздух ради телесног и душевног освежавања.

Талијанско друштво Lega nazionale, којем је сврха да поталијани словеначку и хрватску децу у приморју, знатно потпомаже Италија новчано. Год. 1909. имало је друштво 423.000 К прихода, а од тога половицу из Приморја, а највише из Трста; издавање је било 348.000 К. Имаће друштвено било је 950.000 К, чланова је било 36.000. Талијанске општине дају дру-

штву сталну годишњу помоћ (Трет 5000 К). Лига издржава 23 народне школе и 21 забавиште. Разуме се, да је тешко борити се против таковог друштва, али Словенци и Хрвати ипак се боре и чине што више могу за своје ширење и унапређење и не чекају да им се све готово пружи.

Школа и злочин. У Холандској, по званичној статистици има у јужним (католичким) крајевима двапут толико злочина, као у северним (евангеличким), а злочини су најтеже врсте, убиства, крађе и др. Статистика налази томе узрок у старању о школи, јер у протестантским крајевима су школе много боље уређене и боље посећене него у евангеличким. Тај пиљи ступањ образованости разјашњује већу склоност злочину.

Занимљиви бројеви. У Чешкој се попије годишње 300 мил. К, попуши се 60 м. а на све јавне народне школе изда се око 50 мил. У Аустрији се изда на војску и морнарицу 344 мил. К., а на пиће 1450 мил.

Женска школска управа. Удружење наставних учитеља у Шлезвиг-Холштајну донело је једногласно резолуцију 8. маја о. г. на свом скупу у Минстеру, да су противни томе, да се за управитељице јавних виших девојачких школа узимају жене, при чему би могао бити случај да им дођу у подређен положај и научно образовани људи. Они се надају да ће се укинути такав начин управе.

Кратке белешке. Хамбуршко учитељско друштво зида себи кућу, земљиште стаје 200.000 мар., а трошкови око градње 1.200.000 м. — За изобраење средњошколских учитеља за учитеље семинара, ставила је пруска влада за Познањску 63.000 мар. — У Лондону има 1010 главних учитељица (удатих 331), класних учитељица 8076. (удат. 1990.), без места 224. — Учитељство у Минхену скупило је за кратко време 12.000 мар. за један психолошки завод. — 28. маја умро је у Берлину Алберт Гуцман чувени писац и управитељ завода за глувонеме. — Пруско учитељско удружење тражи од министра, да при спремању око рефорама школског уређења буду позвани и учитељи и да суделују у раду преко својих заступника.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS